

دکتر افسانه سنه، رییس شورای برنامه‌ریزی تربیت بدنی
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

زنگ بازی‌های خلاق

اشاره

تقویت صلاحیت‌های مشترک، ارتقای مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی و استفاده از روش‌های فعال تدریس، از تأکیدات برنامه‌ی درسی ملی است و به نظر می‌رسد درس تربیت‌بدنی بستر بسیار مناسبی برای ارتقای این مهارت‌ها باشد.

خانم دکتر افسانه سنه، رییس شورای برنامه‌ریزی تربیت‌بدنی، بر این باور است که به‌کارگیری فعالیت حرکتی و استفاده از بازی‌های خلاق در ساعت تربیت‌بدنی، فضایی شاد و جذاب خلق می‌کند و بستری مهیا می‌سازد تا معلم از ساعت تربیت‌بدنی برای آموزش سایر دروس بهره‌گیرد و این همان آموزش تلفیقی دروس است که در برنامه‌ی درسی ملی تأکید شده است. با وی گفت‌وگویی انجام شده است که در پی می‌آید.

و الگوی هدف‌گذاری در راستای برنامه‌ی درسی ملی باشد. در هم‌سوسازی، محورهای متعددی وجود دارد که تأکید ما بیشتر بر روی الگوی هدف‌گذاری و عرصه‌های ارتباطی است. حتی در این زمینه ما مقداری از محتوا را تغییر دادیم. سعی کردیم همان‌طور که در برنامه‌ی درسی ملی مطرح شده، روش‌های تدریس‌مان، روش تدریس فعال باشد. نکته‌ی دیگری که در برنامه‌ی درسی ملی هست و تربیت‌بدنی خیلی بهتر از سایر دروس می‌تواند آن را محقق سازد، تنوع محیط‌های یادگیری است.

● این مواردی که اشاره کردید، در عمل چگونه به اجرا در خواهند آمد؟

○ ما در پایه‌ی اول ابتدایی، راهنمای معلم داریم که براساس اهدافی که مصوب شورای عالی آموزش و پرورش بوده است، نوشته شده است. زمانی که الگوی هدف‌گذاری عوض شد، ما به عمد حدود ۱۱ بازی در

● خانم دکتر! منظور از هم‌سوسازی برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی با برنامه‌ی درسی ملی چیست؟

○ برنامه‌ی درسی ملی با سیاست‌ها و اهداف خاصی تدوین شده است. اگر از هم‌سوسازی حرف می‌زنیم، یعنی باید همه‌ی برنامه‌های درسی گروه‌های آموزشی، با آن برنامه‌ی درسی هم‌سو شود. گاهی اوقات ما اهدافی را در برنامه‌ی درسی خودمان داریم که کاملاً با آنچه در برنامه‌ی درسی ملی دیده شده، متفاوت است. لازم است که حتماً در آن‌ها تجدید نظر صورت بگیرد تا با برنامه‌ی درسی ملی در یک راستا قرار بگیرند.

● برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی چقدر با برنامه‌ی درسی ملی تفاوت داشت و برای هم‌سوسازی، چه اقداماتی انجام دادید؟

○ ما سعی کردیم عناصر برنامه، اعم از محتوا، روش ارزش‌یابی

قالب الگوی هدف‌گذاری طراحی کردیم. البته کتاب راهنمای معلم ما خیلی نزدیک به برنامه‌ی درسی ملی است. اما برای این که بتوانیم هدف‌مندتر، ماتریس الگوی هدف‌گذاری را پر کنیم، این بازی را طراحی کردیم. وقتی این بازی‌ها را تجزیه و تحلیل کردیم، متوجه شدیم که بسیاری از خانه‌های این ماتریس را پر می‌کند و خیلی از ارتباطاتی که بین عناصر و عرصه‌ها باید وجود داشته باشد را می‌توان به راحتی به کلاس درس برد. این بازی‌ها طراحی شده و ما مشغول فیلم‌برداری هستیم تا برنامه‌ای در این زمینه طراحی کنیم. در کلاس‌های ضمن خدمتی که برگزار شد، هم یک نمونه از بازی‌ها را نشان دادیم و بعد الگوی هدف‌گذاری را کشیدیم و گفتیم که چگونه بازی تجزیه و تحلیل می‌شود و داخل الگو قرار می‌گیرد.

● کتاب راهنمای معلم شما امسال به دست آموز‌گارها می‌رسد؟

○ کتاب راهنمای معلم، سال ۱۳۸۴ تولید شده است. فعالیت گروه تربیت‌بدنی تقریباً از شهریور پارسال پررنگ شد. قبلاً در گروه رکودی چهار، پنج ساله وجود داشت و متخصصان تربیت‌بدنی با دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی همکاری فعالی نداشتند. الان یک سال است که ما توانسته‌ایم گروه را فعال کنیم. بلافاصله با فعال کردن گروه تربیت‌بدنی، شورای برنامه‌ریزی درسی را با حضور ۱۷ متخصص تربیت‌بدنی، برنامه‌ریزی درسی و تعلیم و تربیت تشکیل دادیم. دستور کار شورای ما تدوین راهنمای برنامه برای سه دوره‌ی تحصیلی براساس برنامه‌ی درسی ملی بوده است. یعنی ما در این ده ماه برای هر سه دوره، راهنما می‌نویسیم و تا راهنما تدوین نشود، از لحاظ قانون، منطقی و علمی، درست نیست که ما به سراغ راهنمای معلم برویم. پس فعلاً همان راهنمای معلم قدیم هست تا راهنمای برنامه‌ی قطعی بسته شود، اعتباربخشی شود و مصوب شورای عالی شود تا در مرحله‌ی بعدی کتاب راهنمای معلم براساس برنامه‌ی درسی ملی کاملاً عوض شود. اما چون این قضیه زمان‌بر است، ما در کنار این موضوع محتوایی درست کردیم. محتوا همان بازی‌هایی است که بیشتر اشاره کردم و کتاب ارزش‌یابی توصیفی را نیز با همان دید نوشتیم، که برای پایه‌های اول و دوم دیده شده است و در نهایت فیلمی هم در این راستا در حال تولید است. من فکر می‌کنم این فیلم‌ها خیلی زودتر به دست مخاطب خواهد

رسید تا این که بخواهیم راهنمای معلم جدید داشته باشیم. آموز‌گاران می‌توانند از همان راهنمای معلم قدیم و لوحه‌های آموزشی موجود استفاده کنند. اما در راستای هم‌سوسازی با برنامه‌ی درسی ملی، محتوای مکملی را که در حال تهیه شدن است می‌توانند استفاده کنند

● یکی از مطالبی که عنوان کردید، تنوع فضای یادگیری بود. این مورد چگونه به اجرا در خواهد آمد؟

○ بحث رابطه با خلقت در برنامه‌ی درسی ملی مطرح شده است. اگر کلاس من فقط در حد حیاط مدرسه باشد، پس تنوعی ندارم. با توجه به تفاوت‌های جغرافیایی و اقلیمی که در کشور وجود دارد، داریم سعی می‌کنیم دست استان مربوطه در این زمینه باز باشد و پس از اخذ مجوز بتوانند از محیط‌های اطرافشان در ساعت درسی تربیت‌بدنی استفاده کنند. اگر تپه‌ای کنار مدرسه است، بتوانند تپه‌نوردی کنند. اگر سالن ورزشی نزدیکشان هست، اگر فضای باز وجود دارد، می‌توانند از

آن استفاده کنند و محدودیتی در این زمینه وجود ندارد.

دانش آموز سه عامل را در خود پیاده کرده است.

بسته به تعداد معیارها، ما بسیار خوب، خوب و... را معین می‌کنیم. ارزش‌یابی توصیفی در حقیقت مشاهده‌ی الگوهای رفتاری در مهارت‌های پایه‌ای است که مدنظر ماست. در بحث آمادگی جسمانی هم انتظار داریم که دانش‌آموز پس از تمرین بتواند تعادل را حفظ کند. برای محک این موضوع باید آزمونی صورت گیرد که به تناسب مسلط بودن به معیارها و توان‌مندی‌ها گزینه‌های خوب، خیلی خوب به آن اختصاص یابد.

○ .....
معلم پایه‌ی اول این مهارت را دارد که کلاس را شاد و بانشاط نگه دارد. کلاس ریاضی‌اش، علومش، بخوانیم و بنویسیمش، همه تربیت‌بدنی شود و تربیت‌بدنی هم ریاضی و یا علوم شود
 ○ .....

● **برنامه‌ی درسی ملی، بر ارتقای مهارت‌های فردی، تقویت روحیه‌ی مشارکت و فعالیت‌های جمعی، تقویت ارتباطات اجتماعی و موضوعاتی از این دست تأکید دارد. آن چه به ذهن می‌رسد این است که بهترین بستر برای ارتقای چنین مهارت‌هایی تربیت‌بدنی است. آیا این‌طور است؟**

○ اتفاقاً ما هم مدعی هستیم، تربیت‌بدنی درسی است که بحث مهارت‌های اجتماعی، ارتباطات با افراد دیگر، شناخت توانایی‌ها و قابلیت‌های خود و افزایش اعتماد به نفس، خیلی می‌تواند به وسیله‌ی آن رشد و پرورش یابد. اما لازم است آموزگاران پایه‌ی اول بدانند، چگونه این درس را مدیریت کنند. بحث مدیریت کلاس مهم است. اما چگونه؛ برای مثال، ساعت درسی طوری باید برنامه‌ریزی شود که همه‌ی دانش‌آموزان احساس

● **گفتید که ارزش‌یابی، توصیفی خواهد بود. آموزگاران چه مواردی را در ارزش‌یابی توصیفی باید مدنظر قرار دهند؟**

○ درس تربیت‌بدنی در پایه‌ی اول، دو مقوله‌ی مهم دارد. یکی بحث مهارت‌های پایه است. مثل؛ راه رفتن، ایستادن، دویدن، پریدن و جهیدن. دیگری بحث آمادگی جسمانی است، که فاکتورهای آن در کتاب راهنمای معلم وجود دارد. ما ارزش‌یابی را عین یادگیری می‌دانیم، یعنی می‌خواهیم از ارزش‌یابی برای آموزشمان استفاده کنیم. پس از آن لحظه‌ای که کارمان شروع می‌شود، ارزش‌یابی را انجام می‌دهیم. اگر من می‌دانم معیارهای درست ایستادن چیست، ارزش‌یابی توصیفی این خواهد بود که آیا آن معیارها در ایستادن دانش‌آموز قابل مشاهده است یا خیر؟ حالا ممکن است چهار فاکتور مد نظر من باشد که از آن‌ها

از سلامت جسمانی انسان‌ها در دوره‌ی ابتدایی شکل می‌گیرد.

○ من با صحبت شما کاملاً موافقم و می‌گویم سخت‌ترین کار این است که در دوره‌ی ابتدایی، قبل از سن بلوغ ما می‌توانیم برای بچه‌ها

○ دوره‌ی ابتدایی ما باید آن قدر قوی شود که بچه‌ها را برای یک زندگی سالم آماده کند

○ .....

برنامه‌هایی تدوین کنیم که به رشد همه جانبه‌ی آن‌ها کمک کند. مسئولان درس‌های اخیر، ثابت کرده‌اند که به این نگرش رسیده‌اند. با جذب حدود ۱۶ هزار دبیر ورزش در دوره‌ی ابتدایی، که همه کارشناس و کارشناس ارشد تربیت‌بدنی هستند. ناگفته نماند که لازم است برای این دوستانی که جذب آموزش و پرورش شده‌اند، کلاس‌های روش تدریس خاص و ضمن خدمت گذاشته شود، تا به‌طور ویژه با این گروه سنی بیشتر آشنا شوند و صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمی درک کنند. به این ترتیب کیفیت کلاس بالاتر می‌رود. داشتن دانش برای یک معلم کافی نیست. اما اینکه در این قسمت داریم از متخصص استفاده می‌کنیم، خیلی خوب است. در این زمینه متأسفانه هنوز در سراسر کشور و خصوصاً پایه‌ی اول دبستان اشباع نشده‌ایم. به باور من آموزگار ما از نظر دانش تربیت‌بدنی باید آن قدر غنی باشد که خودش بتواند کلاس خود را اداره کند. چون دانش آموز

کنند، من می‌توانم. یعنی در حد توان بچه‌ها از آن‌ها انتظار داشته باشیم. نیاییم در زمانی کوتاه، تکلیف سنگینی بدهیم که بچه به این جا برسد که من نمی‌توانم. از کارهای گروهی و مشارکتی بیشتر استفاده کنیم تا بچه‌ها یادگیرند، چگونه می‌توان کنار هم و با همدیگر به هدف برسیم. لازم می‌دانم به یک مورد اشاره کنم و آن توانی است که برای تلفیق درس تربیت‌بدنی با سایر درس‌ها وجود دارد. معلم پایه‌ی اول این مهارت را دارد که کلاس را شاد و بانشاط نگه دارد. کلاس ریاضی‌اش، علومش، بخوانیم و بنویسیمش، همه تربیت‌بدنی شود و تربیت‌بدنی هم ریاضی و یا علوم شود. در حقیقت معلم باید این کار را برنامه ریزی کند و بداند که وقتی ریاضی یا جمع و تفریق را درس می‌دهد، چقدر خوب است که داخل حیاط و با بازی این کار را انجام دهند. در این جا هم به حرکتمان رسیده‌ایم و بچه از فقر حرکتی رها شده است و هم از بازی و نشاط لذت برده است و هم جمع و تفریق انجام شده است. ما در کلاس‌های آموزشیمان روی این قضیه خیلی تأکید داشتیم. یک محبت صلاحیت‌های مشترک در برنامه‌ی درسی ملی وجود دارد، که تربیت‌بدنی خیلی خوب می‌تواند این مورد را پوشش دهد و ما می‌توانیم این بازی‌ها را بی‌استثنا برای همه‌ی دروس طراحی کنیم.

● تا آن جا که ما می‌دانیم در کشورهای توسعه یافته، تربیت‌بدنی درس بسیار مهمی تلقی می‌شود، مثلاً در ژاپن استادان دانشگاه در مقطع ابتدایی، تربیت‌بدنی را تدریس می‌کنند. در برنامه‌ی درسی جدید چقدر تربیت‌بدنی مهم تلقی شده است، با توجه به این که بخش قابل توجهی

○ ما یک تجربه در کلاس‌های ضمن خدمت اخیر داشتیم که با بیش از ۱۲۰۰ نفر شرکت کننده برگزار شد. وقتی ما الگوی هدف‌گذاری را برای درس تربیت‌بدنی مطرح کردیم و بحث تلفیق را بیان کردیم، همه‌ی آموزگاران پایه‌ی اول گفتند با این اوصاف کلاس ما شادتر و جذاب‌تر خواهد بود. در نتیجه کلاس هم به همان اندازه برای دانش‌آموز جذاب‌تر خواهد شد. البته هنوز طرح پیاده نشده است. صرفاً یک پیش‌بینی است، اما پیش‌بینی یک معلم باتجربه است.

● آیا معلمان در جریان تغییرات هستند؟

○ در حال حاضر فقط در حد برگزاری همین کلاس‌های ضمن خدمت، آشنایی صورت گرفته است و باید این دوستان به مناطقشان بروند و برای معلمان منطقه و سطح استان تدریس کنند.

● برنامه‌ی شما برای سال‌های بعد چیست؟

○ اولین کار ما تدوین راهنماست. پس از تصویب در شورای عالی، بسته‌ی آموزشی تهیه خواهد شد.

● برای تحول در آموزش و پرورش به غیر از

هم‌سوسازی چه اقداماتی نیاز است؟

○ اگر بخواهیم این موضوع را در بحث تربیت‌بدنی عنوان کنیم، باید بگوییم تغییر نگرش در سطح مدیران رده‌بالای آموزش و پرورش و سایر نهادهایی که با آموزش و پرورش ارتباط دارند، خیلی مهم است. یعنی همه‌ی ما به این نگاه برسیم که اگر قرار است، نوجوان ما زندگی سالمی داشته باشد و سراغ مواد مخدر و اعتیاد نرود، سراغ انحرافات اخلاقی و معضلات اجتماعی نرود، باید بحث ورزش و تربیت‌بدنی را گسترش دهیم. باید ساعت درسی تربیت‌بدنی افزایش پیدا کند. واقعاً با هفته‌ای یک جلسه به جایی نمی‌رسیم. باید همه‌ی نهادها بسیج شوند و امکاناتی فراهم کنند تا تربیت‌بدنی غنی شود هم از نظر فضا و هم از نظر تجهیزات و امکانات ورزشی. یعنی مسئولان فقط توپ را در زمین بچه‌های آموزش و پرورش نیندازند. تمام نهادهای دولتی خود را مسئول بدانند، در قبال این‌که اگر در آموزش و پرورش به تربیت‌بدنی بها داده شود، پیامدش تربیت جوانان سالم و با نشاط خواهد بود.

● برای رسیدن به اهداف درسی برنامه‌ی درسی ملی، چه مقدماتی نیاز است؟

○ در تربیت‌بدنی برای رسیدن به اهداف درسی برنامه‌ی درسی ملی،

پایه‌ی اول راحت‌تر است که با یک معلم روبه‌رو شود و چه بهتر آموزگار خودش این توان‌مندی را داشته باشد. و باید دید در کلاس‌های تربیت معلم، دوره‌ی کاردانی و یا دوره‌ی کارشناسی آموزش ابتدایی، چقدر به سرفصل درس‌هایی که یک معلم باید بگذراند، بها داده می‌شود. دو واحد بازی‌های دبستانی کارایی ندارد و پاسخ‌گوی نیاز بچه‌های ما نخواهد بود. کارهای تحقیقاتی که در سطح دانشگاه‌ها انجام می‌شود متأسفانه نشان می‌دهد که ناهنجاری‌های عضلانی، اسکلتی در بین دانش‌آموزان ما خیلی زیاد است. خیلی از دوستان ما اصول صحیح نشستن و راه رفتن را بلد نیستند. بعضی ناهنجاری‌ها، به‌صورت ذاتی اتفاق می‌افتد اما بقیه تکنیک است و باید به‌صورت اکتسابی به فرد آموزش داده شود. اگر معلم ما در دوره‌ی ابتدایی دانش کافی را نداشته باشد، در آن‌جا آسیب می‌خوریم. من هم معتقدم دوره‌ی ابتدایی ما باید آن‌قدر قوی شود که بچه‌ها را برای یک زندگی سالم آماده کند.

● آموزگارهای ما چقدر از این مسائل مطلعند؟

○ تا آن‌جا که من اطلاع دارم یک عده از آموزگاران پایه‌ی اول براساس علاقه، اطلاعات خود را در این زمینه افزایش داده‌اند. کلاس‌های ضمن خدمت ۳۲ ساعتی راهنمای معلم وجود دارد و باید تربیتی اتخاذ شود که این کلاس‌ها اجباری شود تا همه شرکت کنند. در این کلاس‌ها به اطلاعاتشان خیلی اضافه می‌شود و می‌توانند سؤال‌اتشان را مطرح کنند. اگر اهمیت تربیت‌بدنی برای آموزگار جابیفند، صددرصد به دنبال ارتقای دانش خود خواهد رفت.

● آیا نیاز هست که مدیر مدرسه هم توجیه شود؟

○ صددرصد. باید مدیر، کارشناسان آموزش ابتدایی در مناطق و حتی رده‌های بالاتر و هر کسی که با دوره‌ی ابتدایی ارتباط دارد، همه هم‌سو با برنامه حرکت کنند. چون برنامه زمانی موفق می‌شود که مدیران حمایتش کنند. به‌طور مثال کلاسی که شاد است و سر و صدا دارد، اگر مدیر بخواهد مدام به معلم بگوید ساکت باشید، معلم مجبور است انرژی بچه‌ها را که لازم است به نوعی تخلیه شود، سرکوب کنند. لذا هم‌سویی مدیر با برنامه‌ی درسی ملی عنصری ضروری است.

● آیا هم‌سوسازی برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی با برنامه‌ی درسی ملی در نگرش دانش‌آموزان تأثیری خواهد داشت؟

لازم است دو حوزه‌ی اجرا و برنامه‌ریزی بیش از پیش به هم نزدیک‌تر شوند. ما خیلی در این زمینه موفق بودیم، ولی هم‌آهنگی بیشتری نیاز است.

● چه عواملی در اجرای مطلوب درس تربیت‌بدنی مؤثر خواهد بود؟

○ برای اجرای درس تربیت‌بدنی به صورت مطلوب چهار عامل اساسی وجود دارد:

۱. نیروی انسانی متخصص و کارآمد
۲. فضا و امکانات مناسب در مدارس
۳. برنامه‌ی مصوب و مطلوب برای درس تربیت‌بدنی
۴. نظارت و ارزیابی.

در ارتباط با نیروی انسانی گفتیم که خوش‌بختانه ۱۵ تا ۱۶ هزار نیروی متخصص استخدام شده‌اند.

درباره‌ی فضا و امکانات هم گفتیم، لازم است مدیران اجرایی بیشتر از این حمایت کنند. برنامه هم جزو اهداف بلندمدت است و ما داریم روی آن کار می‌کنیم. اما در خصوص نظارت و ارزیابی انتظار این است که معلم، اول خود از کارش ارزیابی داشته باشد و بعد ما از ناظران بیرونی استفاده کنیم. هیچ نظارتی بهتر از نظارت خود فرد نیست. اگر وجدان کاری وجود داشته باشد، مسلماً کیفیت کار افزایش می‌یابد. اما لازم است اداره‌ی کل تربیت‌بدنی و بخش آموزش ابتدایی، نظارت کافی بر عملکرد معلمان داشته باشند، تا برنامه به طور احسن اجرا شود. متأسفانه کتاب راهنمای معلم مناسب در اختیار معلمان قرار نگرفته است. لازم است آموزگاران ما خودشان در سطح کشور پی‌گیر شوند، مطالبه کنند تا کتاب راهنمای معلم در اختیارشان قرار گیرد. در پی همین امر گروه تربیت‌بدنی با دفتر چاپ و توزیع سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش هم‌آهنگی کرده است تا اگر نیاز به راهنمای معلم از هر استانی اعلام شود، این کتاب بلافاصله برایشان ارسال شود پس لازم‌هاش در ابتدا اعلام نیاز و درخواست معلم‌ها است تا ما در گروه تربیت‌بدنی از آن‌ها حمایت کنیم.

